

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 218

מסכת זבחים מ"ח-נ"ד

בס"ד, כ"ז תמוז תשס"ג

השבוע בגליון

- ♦ ההבדל בין כבוד הרב לכבוד האב
- ♦ "קל וחומר", מדוע לא "חומר וקל"?
- ♦ ההבדל בין "דינים" ל"מצוות"
- ♦ מיהו הראוי לדרוש "קל וחומר"?
- ♦ זכות אפרו של יצחק

- ♦ מהותו של ההיקש
- ♦ מדוע "היקש" אינו נמנה על י"ג מידות
- ♦ שהתורה נדרשת בהן?

- ♦ שימוש בסכין שחיטה רגיל בבית המקדש
- ♦ שני תפקידיו השונים של "כלי שרת"
- ♦ מי קידש את סכיני בית המקדש?
- ♦ חובת בניית המקדש - אימתי, ועל מי מוטלת?

דבר העורך

הגמרות הברזילאיות והגמרות הדקירות של בתי הסוהר

בימים אלו, נמצאת ההרשמה לרכישת דפי גמרא לעילוי נשמות יקירים בש"ס נר תמיד בעיצומה, ולרגל ההערות להדפסת מהדורה נוספת של אלפי גמרות מש"ס נר תמיד, נביא השבוע את סיפורם של שלשה בני אדם שהופיעו השבוע במשרדי "מאורות הדף היומי" בבני ברק, ובפיהם בקשה זהה: "אתם חייבים לפרסם את זה", כשכל אחד מהם מתכוון לדבר אחר.

☆☆☆

הרב יהושע פסטרנק שליט"א, לא האמין למראה עיניו. כן, הוא לא טעה. זה אותו הבית. מרוגש עד כדי דמעות, הוא טיפס בגרם המדרגות הישן המוביל לבית "מאורות הדף היומי". הוא הגיע הנה, לבית הצנוע שברחוב ווגמן 1 בבני ברק, מברזיל הרחוקה, כדי לשוח את אשר על ליבו, ולתדהמתו גילה, כי בבית זה התגוררה אמו בילדותה, לאחר שעלתה מאירופה העשנה...

עודו אפוף בהתרגשות, החל לספר את המעשה שלשמו הגיע. גמרות ש"ס נר תמיד, זאת חבילת הגמרות שהמתין להן בשקיקה, לכולכם. ברחבי הארץ והעולם, פזורים כעת חמשת אלפים עותקים של מסכת זבחים, ועוד היד נטויה בעזר ה'! לפני תחילת הלימוד במסכת סנהדרין, התקבלה בקשה מקהילה בברזיל לקבלת משלוח גמרות סנהדרין. מקוצר היריעה, לא נפרט את תלואותיה של חבילה זו בת שלושים הכרכים, שביקרה בארצות רבות, ועגנה לחופי ים שונים, עד שסוף סוף הגיעה ליעדה באותו יום שגב... סיימו את מסכת סנהדרין.

בביתו, פתח הרב יהושע פסטרנק שליט"א את חבילת הגמרות שהמתין להן בשקיקה, ובלבו חלפה תחושת החמצה. הוא העביר את ידיו על הכריכה המהודרת, שזף בעיניו את הדפים השחומים-צהובים, הביט בהתרגשות בשמות הנפטרם שנחקקו עלי דף לעילוי נשמתם, על ידי יקיריהם, והחליט, כי הגמרות הללו חשובות מיד, מהודרות מיד, ובעלות ערך סגולי גדול מיד, מכדי שהן ימתינו במחסן ביתו שבשנים עד למחזור הבא של הדף היומי עת ילמדו מסכת סנהדרין.

דף מז/א קדשי קדשים שחיתתן בצפון שימוש בסכין שחיטה רגיל בבית המקדש
אנו יודעים, כי כל העבודות שבבית המקדש, נעשו בכלי שרת בלבד, היינו: בכלים קדושים שייועדו למטרה זו. והנה, רבי אפרים, מבעלי התוספות, קובע (תוס' ד"ה "איזהו מקומן"), כי ניתן לשחוט את הקרבנות בסכין ביתי, אין צורך בסכין קדוש! זאת, הוא מוכיח מן המשנה האומרת "קדשי קדשים שחיתתן בצפון... וקיבול דמן בכלי שרת בצפון". מכך שהמשנה הזכירה את "כלי השרת" ביחס לקבלת הדם בלבד ולא לגבי שחיטה, מוכח, כי אין צורך לשחוט בסכין שהוא כלי שרת.

הכיצד? שחיתת הקרבן בסכין שאינו כלי שרת??
האמת היא, כי אל לנו לתמוה כל כך. הן למדנו (לעיל, ד"ב), כי "שחיטה לאו עבודה היא"! היינו: שחיתת הקרבן אינה "עבודה" מעבודות המקדש, הא ראייה, ששחיטה כשרה בזר. ממילא, ברור, איפוא, כי אין צורך בסכין שהיא כלי שרת. אולם, הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל ("אבן האזל" קדשים הל' מעשה הקרבנות פ"ד הל' ז'), מפנה את תשומת לבנו לפעולה נוספת שנעשתה בקרבנות בבית המקדש, אף היא אינה "עבודה", אף היא כשרה בזר, ומכל מקום היה צורך לעשותה בכלי שרת - ה"מנחה". החומרים מהם נעשתה ה"מנחה", קמח, שמן וכו', הובאו על ידי הבעלים לבית המקדש, והונחו בתוך כלי שרת. הנחתם בכלי השרת, ממנו קמץ הכהן את ידו והקטיר את הקומץ על המזבח, אינה "עבודה", ולפיכך, הבעלים רשאי בעצמו להניח את הקמח ואת השמן בכלי, אך עליו להניחו בכלי שרת דווקא! הרי לנו פעולה בקרבן, שאינה עבודה, כשרה היא בזר, ומכל מקום יש לעשותה בכלי שרת. יש להבין, במה שונה פעולת השחיטה, שאין צורך לעשותה בכלי שרת?

שני תפקידיו השונים של "כלי שרת": הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל מבאר זאת באופן הבא. לכלי שרת שני תפקידים. א. לקדש את תכולתו, וכגון, מנחה וקטורת, שאינן קדושות בקדושת הגוף, עד להכנסתן לכלי שרת [עד הכנסתן ניתן לפדותן מעיקר הדין]. ב. לבצע את עבודת המקדש בכלים קדושים. כאשר נתבונן ב"שחיטה", נווכח, כי לא זה ולא זה שייכים בה. כלומר, אין צורך לקדש את הקרבן על ידי סכין קדוש, שהרי הוא קדוש מאז הוקדש לקרבן על ידי בעליו. כמו כן, השחיטה אינה נחשבת לעבודה מעבודות המקדש. אין, איפוא, כל עילה לפסול קרבן שנשחט בסכין חולין. לעומת זאת, את המנחה יש להניח בכלי שרת, כדי לקדשה.

מי קידש את סכיני בית המקדש? יוצא, אם כן, הקשה לו הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל, כי בבית המקדש לא היו סכינים קדושים! שהרי, כלל מפורסם הוא בכלי שרת, ש"עבודתן מחנכת" (יומא י"ב/ו ע"ד). כלומר, כלי המקדש מתקדשים על ידי שכהן עובד עם הכלי במקדש מתוך מטרה לקדשו. כיצד, אם כן, כתב הרמב"ם (הל' מעשה הקרבנות פ"ד הל' ה') שלכתחילה יש לשחוט בסכין קדוש, הלא אין כאלו סכינים, אי אפשר לייצר אותם! שהרי פעולת השחיטה אינה עבודה, והשוחט עם סכין חולין, לעולם אינו יכול לקדש את הסכין. הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל השיב לו, כי חלילה לנתק את שחיתת הקרבן באופן מוחלט מעבודות הקרבן, שהרי השחיטה מהווה את תחילת העבודות בקרבן, וממילא, ודאי שאם שוחטים את הקרבן בסכין ומכוונים לקדשו על ידי כך, מועיל הדבר. אלא, שכשרות הקרבן אינה מותנית בשחיטה בכלי שרת (שם ע"מ קכ"ו ע"י"ש).

יש לציין, כי שאר בעלי התוספות חולקים וסוברים כי יש לשחוט בכלי שרת בלבד.

לעילוי נשמת
הר"ר יהודה מלך
גריובר ז"ל
בר' משה ז"ל
נלב"ע ג' אב תשס"א
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י משפחתו שיחיו - ירושלים

לעילוי נשמת
הר"ר חיים הלוי
קליין ז"ל
ב"ר אליעזר ז"ל - אנטוורפן
נלב"ע כ"ד תמוז תשנ"ז
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר משה מנחם
חסדיאל ז"ל
ב"ר חיים שלמה ז"ל
נלב"ע כ"ו תמוז תשד"מ
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידינו הר"ר שאול חסדיאל
ומשפ' שיחיו ב"ב

[וע"ע רמב"ן וריטב"א חולין ג/א ובס' המפתח על הרמב"ם שם].

דף מח/א וצפונה בעולה היכא כתיבא
זכות אפרו של יצחק אבינו

במשנתנו (מ/א) נאמר, כי כל קרבנות קדשי קדשים "שחיתתן בצפון", היינו, בצפון המזבח, שכן, אמרה תורה (ויקרא א/יא): "ושחט אותו על ירך המזבח צפנה". על פסוק זה כתב ה"שולחן ערוך" (א"ח ס' א' סעי' ח'): "אמר עם הקרבנות פסוק ושחט אותו על ירך המזבח צפונה לפני ה'". טעם אמירת הפסוק הוא על פי דברי המדרש (ויקרא רבא פרשה ב' אות י"א) האומר, כי "בשעה שהיו ישראל מקריבים תמיד על גבי המזבח וקורין את המקרא צפונה לפני ה', הקב"ה זוכר עקידת יצחק". המדרש אף מוסיף, כי כך גם בשעה שכל אדם קורא את המקרא הזה, הקב"ה זוכר את עקדת יצחק ("באר הגולה" מדברי הראשונים). כמובן, שעניינים אלו, טמירים ונעלים הם, ומכל מקום, מאחר שאנו אומרים פסוק זה בכל יום, מן הראוי להתחקות אחר הקשר שבין פסוק זה לעקידת יצחק.

במדרש אגדה נאמר, כי אפרו של יצחק, היינו: אפרו של האיל שהוקרב במקומו, צפון בהר המוריה. הגאון רבי מאיר שמחה מדווינסק זצ"ל כותב ("משך חכמה" ויקרא, א/י), כי כוונת הדברים היא, שמאז מסירות הנפש של אברהם אבינו ע"ה, כמעט שבטלה הבחירה מעם ישראל, משום הדרך שסלל לנו אבינו אברהם. לפיכך אפרו של יצחק "צפון" לפניו, מלשון רוח צפון, שהיא הפתוחה ביותר ואינה חסומה. משום כך, הוא מבאר, נצטוונו לשחוט ב"צפון" המזבח, ועל ידי כך להזכיר לפני הקב"ה את אפרו של יצחק ה"צפון" לפניו.

לפי דבריו, ניתן להבין, ולו במעט, את דברי המדרש הנזכרים, כי בשעה שאדם קורא את הפסוק "צפונה לפני ה'", הקב"ה זוכר את עקידת יצחק.

בדרך זו הוא ממשיך ומסביר, מדוע הזכירה התורה את שחיתת העולה בצפון, דווקא בפסוקים העוסקים בעולות צאן ולא באלו העוסקים בעולת בקר, שכן, אפרו של יצחק מן הצאן הוא! ומן הראוי להזכיר הלכה זו בסוג קרבן הדומה ביותר לזה שהוקרב במקומו של יצחק אבינו.

זוהי גם הסיבה, ממשיך ה"משך חכמה", שגמרתנו קובעת, כי עולת העוף אינה נמלקת בצפון המזבח, תוך שהיא מנמקת: "מה לבן צאן שכן קבע לו כל", היינו: קרבן צאן נשחט בכלי שרת והעולה נמלקת בציפורן. אין זה חילוק בעלמא, הוא קובע, אלא הוא הוא שאמרנו, מאחר שהשחיטה בצפון נועדה להזכיר את אפרו של יצחק, ואף הדין שיש לשחוט בכלי שרת, בסכין, נלמד מעקידת יצחק, שנאמר "ויקח את המאכלת" (לקמן צ/ב), הרי שהעוף, שאינו נשחט אלא נמלק, אינו מזכיר במאומה אפר זה.

ה"משך חכמה" (במדבר ז/יב) מזכיר גם את פירושו של רבי אברהם אבן עזרא המבאר, כי שחיתת הקרבנות נעשתה בצפון המזבח דווקא, משום שקרבנות קדשי קדשים נחשבים כמי שמובאים על שולחן לפני ה'. לפיכך, יש לשוחטם מול השולחן ומול לחם הפנים המונחים בצפון ההיכל. על פירוש זה כתב ה"משך חכמה" "ומתוק מאד" [ועיי"ש מה שביאר לפ"ז].

דף מט/ב דבר הלמד בהיקש

מהותו של ההיקש

סוגייתנו מאריכה לעסוק ב"היקש" ובמגבלותיו. ה"היקש" נמנה על אחת השיטות שבהם השתמשו חכמינו זכרונם לברכה כדי ללמוד את תורתנו הקדושה. המילה "היקש" נגזרת מלשון דימוי, כלומר, על ידי ההיקש מדמים בין שני דברים ולומדים מהלכה אחת לחברתה ("ערוך" ערך קש). כמו כן, "היקש" מלשון הקשה בפטיש המחברת בין שני דברים, ואף מידה זו מקישה הלכות ודינים ומחברתם יחדיו ("תפארת ישראל" מכות א/ב).

מדוע "היקש" אינו נמנה על י"ג מידות שהתורה נדרשת בהן? למרבה הפליאה, ה"היקש" אינו נמנה בין י"ג מידות שהתורה נדרשת בהן. יש התולים זאת בכך שה"היקש" אינו "מידה", שיטה, שהתורה נדרשת בו, אלא הוא גוף תורה ממש! כאילו הוא כתוב בתורה במפורש (פי' הרשב"ץ ל"ג מידות בס' יבין שמועה). יש המשערים, כי הסיבה לכך היא, משום שהוא נכלל במידות אחרות (כריתות, בתי מידות בית ב' חדר י"ג ו"ד). על מהותו של ה"היקש" נוכל ללמוד מן הנידון המרתק הבא שהתפתח בעקבות דברי ה"פרישה", כלהלן.

ההבדל בין כבוד הרב לכבוד האב: ה"טור" (י"ד ס' רמ"ב) פוסק, כי אדם חייב בכבוד אביו ובמוראו, אולם, בכבוד רבו הוא מצווה ביתר תוקף: "שאביו הביאו לחיי העולם הזה, ורבו מביאו לחיי העולם הבא". ה"פרישה" (שם ס"ק ב') תמה על כך, שכן, הן כבוד אביו והן כבוד רבו, השווו לכבוד המקום. כבוד אביו ומוראו הוקש לכבוד המקום (קידושין לב/א), ואילו מורא רבו נלמד מן הפסוק (דברים י/יג) "את ה' אלוהיך תירא". המילה "את" מורה על כך שיש לרבות דבר מה מן הפסוק, ובמקרה זה ה"ריבוי" מלמד, שיש לכבד תלמידי חכמים. לפנינו, איפוא, כבוד אב שהוקש לכבוד המקום, וכבוד תלמיד חכם שנלמד בריבוי מכבוד המקום. מדוע, איפוא, יש להעניק לרב כבוד גדול יותר.

ה"פרישה" מחדש, כי שונה דבר הנלמד בהיקש, מדבר הנלמד בריבוי. הנלמד בהיקש אינו שווה לגמרי אל הדבר שאליה הוקש. לעומת זאת, הנלמד בריבוי הושווה לגמרי אל הדבר שנתרבה להיותו כמותו. ה"ט"ז (שם סק"ח) תמה על חילוק זה וכתב: "שלא שמענו אף פעם חילוק בין דברים שנלמדו בהיקש לדברים שאליהם הוקשו. מכל מקום, זו דעת ה"פרישה" שהיטיב לבארה הגר"י מרצבך זצ"ל (במאמרו "הריבוי וההיקש" שבספר הזכרון להגר"י אברמסקי ובספרו על יונה), כלהלן.

הרב יהושע פסטרנק שליט"א, ידוע בברזיל כאחת הדמויות הפעילות והדומיננטיות בקהילה, בהפעלת מרכז לגמילה מסמים, בהפעלת מרכז הפצה של "מאורות הדף היומי", ובפעילויות ברוכות נוספות. משכך, לא חלפו להם אלא מספר ימים והרב פסטרנק ריכז סביבו, שלושים בחורים שמימיהם לא ראו צורת גמרא, ואפילו לא חומש, והחל להרביץ בהם את מסכת סנהדרין...

"הא למדת", הוא מסיים בחיוך, **"שאפילו לחבילה טובה, יש מקום בעולמו של הקדוש ברוך הוא".**

לא. הם עדיין לא סיימו את מסכת סנהדרין. הם לומדים לאט לאט. כל נשמה המונצחת על דפי הגמרא זוכה לעדנה מספר ימים רצופים. כאשר הם יסיימו, נדווח לכם בעזרת ה'.

יצא הרב פסטרנק שליט"א את בית "מאורות הדף היומי", הפליג לברזיל, ויום לאחר מכן הופיע בבית "מאורות הדף היומי", **הרב אברהם טבק שליט"א**, מברוקלין שבארצות הברית.

"אני חייב לספר לכם", שח בהתרגשות, "חבל שאינכם יכולים לראות זאת לבד". מתוקף מעמדו, כמנהל ארגון חסד ענף, הוענק רשיון מיוחד להרב טבק, מטעם הנהלת רשות בתי הסוהר של מדינת ניו יורק, לבקר אצל האסירים היהודים, ולספק את צורכי הדת להם הם זקוקים.

"חוקי בתי הסוהר", הוא מספר, "קפדניים ביותר. אין מקום להנחות. בחלק מן המחלקות, זכאי כל אסיר לקבל שני עיתונים בלבד לשבוע. אחד לא יותר. אני רוצה לספר לכם, כי האסירים מבכרים לקבל את גילון "מאורות הדף היומי". הם מרגישים, כי על ידי העלון הם מתקשרים עם עמך בית ישראל בכל העולם. לזמן מה הם מרחפים מעל חומות הכלא ומתאחדים עם אחיהם שבכל העולם. הנושאים שבגילון מפרים את מוחם, ומעסיקים את מחשבותיהם. יש לכם זכות מיוחדת, אתם חייבים לפרסם את זה. לא היינו מעלים את הדברים על הכתב, אילולי התפתח במקום רעיון חדשני שנבדק בימים אלו, ומותנה בקבלת אישור ראשוני מבתי הדפוס ומיהודים שיטלו על עצמם לממן את הרעיון הכביר: הדפסת גמרות דקיקות, שיותאמו לחוקים המחמירים של בתי הסוהר במקומות שונים בעולם. בימים אלו, אנשים שונים שנרתמו לרעיון על ידי בית "מאורות הדף היומי", עמלים לאגור את החוקים השונים של בתי הסוהר במדינות שונות, כדי לנסות ולגבש פורמט כללי שיתאים לכמה שיותר בתי סוהר, ויוכל להחזיר אור לנשמות מיוסרות הנאנקות מאחורי סורג וברית.

יצא הרב טבק את בית "מאורות הדף היומי", הפליג לארצות הברית, ואל המשרד נכנסה **הגב' דבורה ג. תחלי**, אשה רבת זכויות, ששרדה את שואת אירופה, הקימה דור ישרים בארץ ישראל, והנציחה בש"ס נר תמיד את בני משפחתה ה' יקום דמם שנספו בשואה, ואת בעלה זכרונם לברכה שנפטר לפני כשנתיים.

היא הוציאה מתיקה גזיר נייר מצולם מתוך הספר "אהבת חסד" פרק ט"ו, לרבינו הגאון רבי ישראל מאיר הכהן זצ"ל, בעל ה"חפץ חיים", הניחה אותו על השולחן ואמרה: "קרב משפחה שלמד בגמרא זבחים מ"ט"ס "מאורות הדף היומי", התרגש מאד לראות את ההנצחה של בעלי בגמרא, והוא שלח לי בתגובה את הנייר הזה. קראתי את הדברים, התרגשתי עד דמעות, ואני מתחננת אליכם, לטובת האנשים, תפרסמו את זה. תפרסמו את זה לציבור".

בבקשה.
כותב ה"חפץ חיים" זכר צדיק לברכה: מה נחת רוח יוכל להגיע לו כשרואה שבניו שכלה עליהם כל כוחותיו וחשש עליהם בחייו שהם יצילו אותו מן הדין בפעולותיהן הנאות והישרות ולבסוף הם מוסיפין עוד תענוגי הבל כאלה. ויותר טוב היה להם שישמרו מצבה שאינה יקרה כל כך ובאותיות

פשוטות ולא מזהבות ... ויתר ההוצאות שנופלן על זה היה להם לקנות ש"ס וליתנו לבית המדרש ויכתבו עליו שהוא לזכר נשמת אבותיהם... ובזה היה מתעלה נפשם מאד למעלה... ולא זו בלבד שמציל את אביו מדינה של הניכוס ומתיר אותו מן היסורים אלא אף זו שמכניסו אחר כך לגן עדן ונותנו במחיצת הצדיקים כדאיתא בזוהר סוף פרשת בחוקותי בן יכבד אב אף על גב שמת מחוייב יותר לכבדו... והקב"ה מרחם על האב ומושיב אותו בכסא הכבוד...

ויצייר האדם בנפשו אילו היה הוא בעצמו חס ושלום מושלך באש או בשאר יסורים קשים כמה היה חפצו ותשוקתו שבניו יכנסו בעובי הקורה בעבורו באיזה עצה שיוכלו להצילו מזה העונש הנורא. כזה וכזה יראה הוא בעצמו לעשות עבור נשמת אביו ואמו שעמלו בכל כחותיהם עליו עד שעשאוהו לאיש להצילם בכח מעשיו הטובים מעונש עונותיהם המר...

יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר וכן ראיתי רבים נוהגים.

כל מילה מליטרת...
המענויין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.

כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93

ברכת התורה העורך

פנינים

דף מז/ב שני כהנים מקבלים את דמו
שלושלת - למה?

בפרשת צו, מתוארת שחיטת פר החטאת, איל העולה, ואיל המילואים. על המילה 'וישחט', המתאייסת לשחיטת איל המילואים, יש טעם שלשלת, שניגונו המסולסל ידוע ומוכר. **הגר"ח** קנייבסקי שליט"א, כותב בספרו "טעמא דקרא", כי בספרים נאמר, שטעם זה בא להורות על אריכות והתמשכות של הפעולה המתוארת במילה המוטעמת. [הראיה הברורה, היא המילה "ויתמהמה" שנאמרה בלוט (בראשית ט"ז) והמוטעמת בשלושלת]. **מאחר** שמלבד זריקת דמו של האיל, גם נתנו ממנו על תנוך אוזן ובוהן אהרן ובניו, לפיכך השתהו בשחיטתו עד אשר יצא דם שיספיק לכל אלו...

דף מט/ב היקש וגז' ק"ו סימן

קל וחומר - אל!

בזוהר (רעיא מהימנא פנחס רכ"ח) נאמר, ששלוש עשרה מידות שהתורה נדרשת בהן מקבילות ל"ג מידות של רחמים.

על פי זה ביאר המגיד ממזריטש זיע"א, מדוע כאשר משה רבינו התפלל על מרים, אמר **א-ל** נא רפא נא לה". שכן, הקב"ה הענישה בקל וחומר - "ואביה ירק ירק בפניה". לפיכך, התפלל עליה משה רבינו במידה המקבילה לה, **א-ל** ("בני יששכר").

כיצד בזה מובא עוד בשמו של המגיד: המידה המקבילה לגזירה שוה היא "רחום" - גזירה שוה פיורשה השתוות מוחלטת עם צערו של האחר... ("בת עין", חוקת, וקדושת לוי, תשא).

דף נד/ב לא היו ידעי דוכתיה היכא

מדוע הוותר מקום המקדש?

גמרתנו מתארת לפרטים את מאמציהם הקדחתניים של דוד המלך ושמואל הנביא לאתר את מיקומו של בית המקדש, שנאמר (שמואל א' י"ח): "וילך הוא ושמואל וישבו בניוח" - שהיו יושבים ברמה ועוסקין בניו של עולם". רבינו בחיי מביא מספר טעמים לכך שמיקומו לא היה ידוע מראש: א. למען לא ידעו אומות העולם את "מעלת המקום וילחמו על כיבושו. ב. כדי שתושבי הארץ, לא ינסו להשתוות ולהורסו. ג. על מנת שהשבטים לא יתקוטטו עליו בעת חלוקת הארץ.

לימוד הנלמד על ידי ריבוי מן המילה "את", **מדמה** בין מהות הנלמד למהות הלומד. לא כן, היקש אינו מדמה, כי אם משווה, את **דיניהם** ואת **חיוביהם** של המקיש והמוקש. הגר"י מרצבך זצ"ל אף מוסיף דוגמאות מרהיבות לרעיונו. הנה, הוראת התורה שיש לכבד את אשת אביו, גם אם אינה אמו, נלמדת מן הפסוק **"כבד את אביך"** - לרבות אשת האב" (כתובות ו/א). במקרה זה, יש לכבד את ה"אביך" שבאשת אביו, היינו, משום כבוד אביו עליו לכבד גם את אשת אביו. הרי, שהמלמד - מצוות כיבוד אב, והנלמד - מצוות כיבוד אשת אב, זהים במהותם: כבוד האב. כמו כן, כאשר הורתה התורה **"ורחץ את בשרו"** ודרשו חז"ל **"לרבות שערו"** (עירובין ד/ב), הרי שהתורה גילתה בכך, כי השער נחשב חלק מן הגוף, ולפיכך הוא נכלל ברחיצה.

לעומת זאת, ההשוואה בהיקש אינה במהות כי אם בגדרי הדין בלבד. זוהי, איפוא, מסיים הגר"י מרצבך זצ"ל, כוונת ה"פרישה". כבוד האב ומוראו **הוקשו** לכבוד המקום, אך אינם שווים במהותם. אולם, דין מורא תלמיד חכם נלמד בריבוי מכבוד המקום, שכבודו ומוראו של התלמיד חכם הוא בכלל כבוד המקום, משום תורת האלוקים המצוייה תדיר בפיו של התלמיד חכם. לפיכך, כבוד רבו קודם לכבוד אביו, משום שכבוד הרב הוא כבודו של מקום.

דף נ/ב וזו ק"ו בן ק"ו

"קל וחומר", מדוע לא "חומר וקל"?

דפי הגמרא הנלמדים בשבוע זה, שזורים ב"מידות" שהתורה נדרשת בהם, הלא הם "שלוש עשרה מידות שהתורה נדרשת בהם", והראשונה שבהם היא **"קל וחומר"**.

כידוע, מכלול ההלכות והדינים שמדאורייתא, נחלק לשניים: תורה שבכתב ותורה שבעל פה. תורה שבעל פה נחלקת אף היא לשניים: הלכות ודינים שנמסרו למשה רבינו מפי הגבורה, ואינם מופיעים בתורה הקדושה, אלו הם שנמסרו **"הלכה למשה מסיני"**. ובנוסף לכך יש הלכות ודינים שלא נמסרו בשלמותם, אלא נרמזו בתורה הקדושה וחשיפתם נעשית באמצעות שלש עשרה מידות שהתורה נדרשת בהם (עיי' רמב"ם בהקדמה ליד החזקה, ובהל' ממרים פ"א הל' ב').

שלש עשרה מידות הללו, אף הם אינם כתובים בתורה, אלא נמסרו למשה רבינו כהלכה למשה מסיני, כמי שבאמצעותם ניתן לדרוש את צפונות התורה (רש"י פסחים כב/א ד"ה "ואם"), למעט המידה הראשונה מ"ג מידות, הלא היא **"קל וחומר"**, אשר נתפרשה בתורה. מלבד הפעמים הרבות שנזכרת בתורה מידה זו, כגון, (בראשית מד/ח): "הן כסף אשר מצאנו בפי אמתחתינו השיבנו אליך מארץ כנען ואיך נגנב מבית אדניך כסף או זהב", הרי שפסוק מיוחד נכתב בתורה כדי ללמדנו כי כך יש לדרוש את התורה עצמה - בעת שנצטרעה מרים אמר הקב"ה למשה (במדבר יב/י): "...ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים...". לאמר, אם מפני אביה עליה להכלם שבעה ימים, קל וחומר שמפני הקב"ה עליה להכלם (עיי' ראב"ד בפירושו לתורת כהנים).

פסוק זה, העוסק במרים, הוא גם שהקנה ל"קל וחומר" את שמו. שהנה, הכינוי מידת **"קל וחומר"** מורה על כך שמידה זו משמשת ללימוד דברים מן הקל אל החמור. בעוד, שפעמים רבות למדים להיפך, מן החמור אל הקל, היינו: אם בדבר החמור מותר לעשות כך וכך, קל וחומר שמותר לעשות כן בדבר הקל. מדוע, איפוא, שמה של מידה זו הוא **"קל וחומר"** ולא **"חומר וקל"**? אין זאת, אלא משום שמידה זו נדרשת מן הפסוק העוסק במרים, ובמקרה זה למדים מן הדבר הקל - נזיפת האב, אל הדבר החמור - נזיפת הקב"ה, מכאן נקבע השם **"קל וחומר"** (הליכות עולם שער ד' פ"ב).

מדוע יש צורך ב"קל וחומר": עדיין, עלינו לשאול את עצמנו, מה צורך יש בפסוק שיורה לדרוש את התורה ב"קל וחומר", וכי אין זו סברה פשוטה להחמיר מן הקל על החמור, ולהקל מן החמור על הקל?

ההבדל בין "דינים" ל"מצוות": בוודאי, כותב הצ"ח (ברכות לה/א), הלא הוא בעל ה"נודע ביהודה" זצ"ל. ברור כי ניתן בכח ההגיון והסברה, של חכמי התורה כמובן, לקבוע, כי דין תורה מסוים חל גם באופנים שהתורה לא התייחסה לגביהם. אולם, יש להבדיל בין דינים לבין מצוות. דינים ניתן ללמוד מכח השכל, וכגון, הדין הידוע שיש למסור את הנפש ובלבד שלא להרוג את הזולת נלמד מ... סברא (יומא פ/ב): "מאי חזית דדמא דידך סומק טפי", היינו: ההיתר לעבור על איסורי התורה לצורך פיקוח נפש, הוא משום שמן הפסוק **"וחי בהם"** אנו למדים ש"חביבה נפשן של ישראל לפני המקום יותר מן המצוות" (רש"י שם), ובמקרה זה\ שההיתר יגרום להריגת נפש אחרת מישראל, אין עילה לכך שיחול [וכן בדיני ממונות מצינו שסברה היא מדאורייתא עיי' ב"ק מ/ב].

לעומת זאת, מצוות התורה הם דברים שהקב"ה ציוונו לעשותם. וברור, כי הגיון, צורך ככל שיהיה, אינו יכול להפוך סברא לציווי, אחר שהקב"ה מעולם לא ציווה כן. לפיכך, יש צורך ב"קל וחומר", משום שההלכות הנלמדים באחת משלוש עשרה מידות, ובהם ה"קל וחומר", נחשבים כאילו התפרשו בתורה.

זאת ועוד, במקרים רבים **"קל וחומר"** אינו 'סברא' אלא 'מידה'. כלומר, בסוגיות רבות בש"ס, נמצא מיני קל וחומר, שבשכלנו האנושי המוגבל, היינו מחלקים בסברה פשוטה בין שני הנושאים ש"הקל וחומר" משווה ביניהם, אך התורה הקדושה דימתה ביניהם. למען מקומות אלו, נדרשת ההוראה האלוקית להשתמש במידת קל וחומר, לפירוש פסוקי התורה, שאם לא כן, לא היינו אומרים **"קל וחומר"** זה [ראה ברכות כג/ב, שאמרו על דין

מסויים שבתורת סברא הוא מחוסר סברא, אולם בתורת "קל וחומר": "זהו ק"ו שאין עליו תשובה" - הגר"ז מברסק, הגדת מבית לוי עמ' רנ"ו]. **אכן, בעלי התוספות** (בבא מציעא ג/ב ד"ה "אב") **מצינים: "דרך הגמרא למפרך פירכא על קל וחומר ולא מסברא", היינו: הגמרא פורכת "קל וחומר" על ידי דין סותר בלבד, ולא מסברא.**

מיהו הראוי לדרוש "קל וחומר"? בגמרא נאמר (קידושין י"ב): "מוחזקני בך שאתה בקי בחדרי תורה לדרוש בקל וחומר אינך יודע?". מה ענין בקיאות לסברת קל וחומר? הגר"א וסרמן ה"ד, מוסר בשם הגר"ח סולובייצ'יק זצ"ל, כי אמנם, לשם השוואת שני הנושאים, הקל והחומר, אין צורך בבקיאות בכל חדרי התורה, אולם יש בזאת צורך כדי לוודא שאין פירכה על קל וחומר זה משום הלכה שבתורה ("קובץ שיעורים", קידושין, אות פ"ד).

דף נד/ב וישבו בניות ברמה

חובת בניית בית המקדש - אימתי ועל מי מוטלת?

גמרתנו מתארת לפרטים את מאמציהם הקדחתניים של דוד המלך ושמואל הנביא לאתר את מיקומו של בית המקדש, שנאמר (שמואל א' יט/ח): "וילך הוא ושמואל וישבו בניות" - שהיו יושבים ברמה ועוסקין בנויו של עולם".

בניית בית המקדש מוטלת על כל הציבור, כדברי "החינוך" (מצוה צ"ה): "וזו מן המצוות שאינן מוטלות על היחיד כי אם על הצבור כולו" (וכ"כ הרמב"ם בספר המצוות סוף מצוות עשה), אלא, שאין מצווה זו תקפה עד שימלוך מלך על ישראל (סמ"ג עשין קס"ג, כמבואר בסוגיה בסנהדרין כ/ב וברש"י שם ד"ה "שלש" שהמלכת מלך, מחיית עמלק ובניין בית המקדש, תלויים זה בזה לעשותן כסדרן ועיי"ש בס' "מרגליות הים").

בירושלמי (עיי' בתוס' עבודה זרה מה/א ד"ה "כל מקום") מבואר, כי לאחר שמקום המקדש מאותר, על הנביא לאשר כי ניתן להקים במקום זה את בית המקדש וכי המקום לא שימש מעולם לעבודה זרה.

בהקשר לכך כתב ה"בן יהודה" (בסוגיותיו), כי רבים וטובים, ביניהם שאול המלך, תרו אחר מקום המקדש, אך לא מצאוהו. וכאשר איתרו דוד, נוכחו הכל לדעת כי הוא הראוי למלוכה ולא שאול: "והנה מקום המקדש לא נאמר לנביא בפירוש והיו צריכים לידע מקומו מן הכתובים, וכאשר באו שמואל ובית דינו וכל הסנהדרין וחכמי הדור ועשו אסיפה גדולה בבית המדרש כדי לברר מקום המדרש מן הכתובים, נתעלם הדבר מהם ולא היו יכולין לכוון עד שבא דוד עליו השלום וכיון להלכה את מקומו שצריך לבנותו בנחלת בנימין... וכולם הסכימו על דברים אלו וידעו שכן הוא האמת. והנה, באמת מה שחידש דוד דברים אלו מן הכתובים אין בזה חכמה נפלאה שראויה להתעלם מעין הבדולח של אדוננו שמואל וכל חכמי הדור ההוא. לכן יש לומר, כיון שבאמת נתעלם דבר זה מהם והשיגו דוד ע"ה לבדו, נעשה מזה הכרח גדול לומר שהמלוכה הנצמדת עם בניין בית המקדש היא ראוייה לדוד כי כמו שבית המקדש רק הוא השיג מקומו מן הכתובים, כן המלוכה הוא לבדו ישיג אותה והיא ראוייה אליו, מאחר ששימת מלך ובניין בית המקדש תלויים זה בזה ונצטוו בהם ביחד". [ע"ע בספר חידושי מרן ר"ז הלוי ע"ת עמ' 106].

אכן, איתור מקום המקדש לא היה משימה קלה. המלבי"ם (דברים יב/ה) כותב על כך: "שלא יגלה ה' סודו על ידי נביאיו להודיעם מקום הנבחר, רק אם ישתדלו בזה וידרשו אחריו ואז יערה עליהם רוח ממרומים אחר ההכנה הראויה". האדמו"ר מסוכטשוב זצ"ל, בעל ה"שם משמואל" (פ"ר ראה, שנת תרע"ה), הוסיף על כך, "ומוכרח לומר כי מאת ה' היתה זאת שלא יהיה המקום נגלה **אלא לפי מסת הדרישה**, ועל כן אף שהיה מפורש לא התבוננו בה בינה... כי המציאה היא ככמות הדרישה". כלומר, ככל שגדלים התשוקה והכיסופין למקום המקדש, כך גם זוכים להגיע למדגה גבוהה יותר - המציאה, היא ככמות הדרישה".

ובעל ה"שפתי כהן" על התורה, מגורי האר"ז, לפרש: כדי לחבב עליהם את המקום. שאינה דומה חיבת מקום שעמלים בחיפושיו, לחיבת מקום שנודע מראש...

דף נד/ב אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב

נדודי שינה

בעת חיפושיו אחר מקום המקדש, אמר דוד המלך (תהילים קלב/ב): "אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה, עד אמצא מקום לה' מקום לאביר יעקב".

הקשה הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל, מדוע דוד המלך גזר על עצמו להמנע משינה עד שיאתר את מקום המקדש, ומדוע כינה מקום זה "אביר יעקב".

היה רבי מאיר שפירא זצ"ל דורש ואומר: כידוע, ליעקב אבינו נתגלה מקום המקדש, כפי שנאמר (בראשית כח/ב"ז): "ויחלם והנה סלם מצב ארצה... מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים".

חתר דוד המלך לידע, במה זכה יעקב אבינו שנתגלה לו מקום זה, עד שגילה: "וישכב במקום ההוא - כאן שכב, אבל ארבע עשרה שנה רצופות שימש בבית מדרשו של שם ועבר ולא שכב!... עמד דוד ונשבע: אם אתן שנת לעיני ... עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב ... (ספר "היובל" למהר"ם שפירא).

דף נב/ב קל וחומר

יסורי הגלות

בזהר (חלק א' כ"ז) נאמר: "וימררו את חייהם בעבודה קשה - בקושיא, בחומר - בקל וחומר וכ'".

אמר רבי מנחם זמבה ה"ד: כיצד מחזיקים ישראל מעמד בקשיי הגלות, על ידי העיסוק בתורה שבעל הפה המבוססת על י"ג מידות שהתורה נדרשת בהן...

שאל את ה"משיב" בדף היומי

מטובי	03/570-80-33
מגיד	064-207850
השעורים	053-977141
ישמחו	054-977141
לענות לך	056-731111
בביתך	053-6187254
מחילת תורה	053-977141
לשיעור	

"משיב" הדף

"מאורות הדף היומי"
בית המדרש למגיד שיעור דף היומי, סוכטשוב

בשורה לתושבי אורנית

הננו שמחים להודיע כי זכינו ב"ה לייסד שיעור חדש בדף היומי **בביהכ"נ "היכל משה"** בין השעות 20:15 - 21:00 ע"י מגיד השיעור הרב ישראל לבז שליט"א

הציבור מוזמן

נקודות הפצה בחו"ל

ארצות הברית: ניתן לקבל את הגליון "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית מידי שבוע-דוואר לפרטים בטל. 718-253-6218

ניו ג'רסי: פר' שפי' 201-871-5850

לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוינגר 818-5098880

אנגליה: לונדון: יחזקאל אברט 08700-416000 (0) 44+ מנצ'סטר: שמואל קאהן 07976402928

קנדה: מונטריאל: הר"ר שמואל צבי לקס 514-2744160

טורונטו: הר"ר דינאל כאהן 416-182-3848

אוסטרליה: הר"ר יחזקאל בראון 613-95300217

מצרים: הר"ר יעקב סמירוביץ 0475-283759

ברזיל: הר"ר יהושע פסטרנאק 011-30513955

ונצואלה: הר"ר סעדיה שוקרון 552-66-25 (0058212)

מכסיקו: הרב שאול מלאה 251-02-46 (0052555)

צרפת: הר"ר יהודה בוכינגר 333-88140301

שווייץ: הר"ר רפאל מוסבכר 014620030

לעילוי נשמת
הרה"ח ר' **שמואל זאנוויל ווערצברגר** ז"ל ב"ר אליהו ז"ל נלב"ע ג' אב תשנ"ג **ת.נ.צ.ב.ה.**
הונצח ע"י ידידיו הר"ר **מנחם מנדל פרוכטר** ומשפ' שיחיו - בלגיה

לעילוי נשמת
הרה"ח ר' **שמואל זעליג שולמן** ז"ל ב"ר אשר מאיר ז"ל נלב"ע ג' אב תשנ"ט **ת.נ.צ.ב.ה.**
הונצח ע"י חתנו הרב **מרדכי שיף** ומשפ' שיחיו בני ברק

לעילוי נשמת
מרת **חנה שרה גלדצהלר** ע"ה ב"ר נפתלי שמואל ז"ל נלב"ע כ"ג תמוז תשכ"ז **ת.נ.צ.ב.ה.**
הונצחה ע"י בנה ידידו ר' **לוסיאן גלדצהלר** ומשפ' שיחיו

לעילוי נשמת
מרת **מלכה שוורץ** ע"ה ב"ר חיים יהושע עדר ז"ל נלב"ע כ' תמוז תשל"ב **ת.נ.צ.ב.ה.**
הונצחה ע"י בנה ידידו הר"ר **טוביה אלעזר שוורץ** ומשפ' שיחיו בני ברק

לעילוי נשמת
הר"ר **גרשון** ב"ר בצלאל ז"ל הר"ר **יהודה** ב"ר אליהו ז"ל **ת.נ.צ.ב.ה.**
הונצחו ע"י משפחותיהם